

کار و همت در فرهنگ ایرانی

تألیف: اسفندیار ذوالقدر

با مقدمه‌ی: دکتر سید محمدرضا سید نورانی

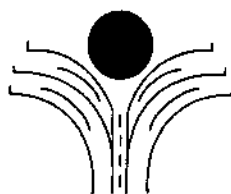
عضو هیأت علمی دانشگاه علامه طباطبائی

کلیه حقوق قانونی و شرعی این اثر برای مؤلف محفوظ است. تکثیر یا چاپ مجدد بخشی یا تمامی آن به هر شکل و نوعی (حتی کپی) ممنوع و قابل پیگرد قانونی است. نقل مطالب در مقاله‌های تحقیقی فقط با ذکر منبع بلامانع می‌باشد.

ذوالقدر، اسفندیار، ۱۳۵۵-
 کار و همت در فرهنگ ایرانی / تألیف: اسفندیار ذوالقدر؛ با مقدمه سید محمدرضا سید نورانی
 مشخصات نشر: تهران: اسفندیار ذوالقدر، ۱۳۸۹.
 مشخصات ظاهری: ۲۰۰ ص
 شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۰۴-۵۹۳۷-۹
 وضعیت فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیبا
 یادداشت: کتابنامه: (۱۹۲-۲۰۰ ص.ا).
 موضوع: کار - ایران
 موضوع: اسلام و کار
 موضوع: کار در ادبیات
 موضوع: فرهنگ ایرانی
 موضوع: ایران - آداب و رسوم و زندگی اجتماعی
 شناسه افزوده: سید نورانی، محمدرضا
 رده‌بندی کنگره: ۱۳۸۹/الف/۹۵۴/HD۶۹۵۴
 رده‌بندی دیوبی: ۳۰۶/۳۶۰۹۵۵
 شماره کتابشناسی ملی: ۲۰۹۳۱۴۷

پخش و توزیع:

موسسه و مرکز ایران‌هایان آگاه

کار و همت در فرهنگ ایرانی

تیراژ: ۵۰۰۰ نسخه	تألیف: اسفندیار ذوالقدر
چاپ و صحافی: نگین - قم	مقدمه: دکتر سید محمدرضا سید نورانی
قیمت: ۵۸۵۰ تومان	ناشر: مؤلف
	نوبت چاپ: چاپ اول، تابستان ۱۳۸۹

جهت تهیه کتاب با شماره تلفن‌های ۰۹۱۹۴۵۹۵۶۴۱ - ۰۹۱۹۷۵۶۵۹۷۸ تماس بگیرید.

این کتاب را به دو دوستِ بزرگوارم تقدیم می‌کنم:

اول: به جناب آقای حاج احمد صادقی گل‌مکانی، دوست بسیار ارزشمند و همکار گرامی‌ام، که حقیقتاً انسانی سلیم‌النفس، بلندهمت، پرتلاش و بزرگ‌منش هستند، تقدیم می‌کنم و برایشان آرزوی توفیق دارم.

دوم: به دوست بسیار بزرگوار و اندیشمندم، جناب آقای دکتر محمد قلی یوسفی، فردی صاحب‌قلم و علمی که در زمینه توسعه، از جمله صاحب‌نظران هستند و همواره به‌عنوان دوستی گرانمایه، طرف مشورت من بوده‌اند، تقدیم می‌کنم.

اسفندیار ذوالقدر

مؤلف کتاب

فهرست

۱- مقدمه‌ی دکتر سید نورانی ۷

۲- پیش‌گفتار مؤلف ۱۳

فصل اول:

تعریف مفاهیم ۲۱

۱- کار ۲۱

۲- فرهنگ ۲۶

۳- همت ۳۲

فصل دوم:

رابطه همت و کار ۳۹

فصل سوم:

نقش کار در توسعه‌ی اقتصادی ۴۵

فصل چهارم:

جایگاه کار در فرهنگ ایرانی ۵۵

فصل پنجم:

آسیب شناسی فرهنگ کار در ایران ۸۷

۱- ساختار نظام اقتصادی ۹۴

۲- سیاستهای کلان اقتصادی ۱۰۳

۳- عملکرد متولیان امور فرهنگی ۱۰۹

فصل ششم:

مشتی از خروارها گوهر و زر ۱۱۷

۱- همت در فرهنگ و ادبیات ایرانی ۱۲۱

۲- کار در فرهنگ و ادبیات ایرانی ۱۵۸

مقدمه

دکتر سید محمدرضا سید نورانی
عضو هیأت علمی دانشگاه علامه طباطبائی

ساختار فرهنگ هر جامعه، در نحوه و کیفیت کارکردن مردم آن جامعه، تأثیر به‌سزایی دارد. وقتی کارکردن و کسب درآمد برای خود و خانواده، در فرهنگ دینی و مذهبی یک ملت عبادت محسوب می‌شود، طبیعی است که، بیکاری و تنبلی و تحمیل کردن کارهای خودمان به دیگران نیز امری ناپسند تلقی خواهد شد. ایران با توجه به حدود ۱۴۰۰ سال ارتباط با دین اسلام و دستورات مذهب شیعه، فرهنگی ایرانی اسلامی یا اسلامی ایرانی را ایجاد کرده است. در آثار فرهنگ غنی ایرانی می‌توان آثار این ارتباط و همزیستی را دریافت. به عنوان مثال؛ اگر به این بیت از عطار نیشابوری توجه کنیم متوجه این مسئله می‌شویم که او بین کار و تلاش و همت دنیوی و

زندگی اخروی، به یک نوع ارتباط موثری معتقد است:

به نزد همتم دنیا چو کاهی است

که دنیا از بر عقبا چون راهی است

در این شعر اولاً، ارزش دنیا در مقابل بلند نظری و اراده انسان، کوچک نشان داده شده است و ثانیاً؛ برای رسیدن به آخرت، عبور از دنیا ضرورت دارد و لذا دنیا، راهی است برای رسیدن به دنیای اخروی.

در بسیاری مواقع، اشکالی که به ذهن‌ها متبادر می‌شود، درک ناصحیح رابطه بین دنیا و آخرت در نزد مردم است. به‌طوری که اگر این رابطه، به طور منطقی و مستدل، برای مردم تبیین نشود، باعث عدم وجود انگیزه برای کار و فعالیت می‌شود و در نتیجه، به عدم توسعه‌یافتگی منجر می‌گردد. و برعکس، اگر مردم با نگاهی منطقی و متأثر از آموزه‌های اصیل دینی، بتوانند آخرت و دنیا را در کنار هم داشته باشند، می‌توان به سعادت اخروی و سازندگی دنیوی‌شان امیدوار بود. از سوی دیگر، اگر انسانها باورهای اخروی و مبانی معادی دین را کنار بگذارند و نگاه صرفاً دنیایی داشته باشند، انسانهایی تک‌بعدی و بی‌رحم در امور دنیایی می‌شوند و برای زندگی اخروی نیز دست‌شان خالی از توشه خواهد بود. امام حسن مجتبی(ع) در آخرین روزهای حیات مبارکشان، در وصیت‌شان می‌فرمایند:

کُنْ لِدُنْيَاكَ كَانِكَ تَعِيشَ اَبَدًا وَ کُنْ لِآخِرَتِكَ تَمُوتُ غَدًا؛ برای دنیا چنان باش که گویی جاویدان خواهی ماند و برای آخرت چنان باش که

گویی فردا می میری. (وسایل الشیعه، جلد ۲، ص ۵۳۵)

یعنی در آخرت، جایگاه انسان بستگی به کار و تلاش او در دنیا دارد. به عبارت دیگر؛ اعمال و رفتار انسان در دنیا، آخرت او را رقم می زند (همان طوری که در شعر عطار نیز آمده است). کار کردن او برای کسب درآمد، انفاق کردن، عبادت و رسیدگی به امور هم نوعان و مخلوق، آخرت را می سازد و برعکس، با تنبلی و سستی، نه دنیا و نه آخرتی برای او خواهد بود.

البته در برخی از کشورها، با قرارداد اجتماعی و قانون گذاری، قواعدی را در جامعه مطرح کرده اند و با وجدان کاری و اخلاق، جدای از مبانی و باورهای دینی، مسائلی مانند؛ خیرخواهی و کمک به دیگران را خوب می دانند و این قبیل امور را فعالیت و کار مفید تلقی می کنند. در هر حال، در عرف اکثر جوامع، چه آخرت گرا و چه دنیاگرای صرف، فعالیت هایی را که از آن کسب درآمد می شود را، کار می گویند. البته در عرف عموم مردم، اگر کسی برای عبور از یک طرف خیابان به طرف دیگر، دست یک انسان ناتوانی را بگیرد و به او کمک کند نیز، در ردیف کارهای خوب و مثبت قرار می گیرد. هرچند که از آن کسب درآمد نمی شود. همچنین، عبادت و یا دعا کردن نیز نوعی عمل خوب و کار مثبت است. ولی اگر فردی فقط به عبادت و دعا بپردازد و کارهای روزمره خویش و هزینه های امرار و معاش خود را به دیگران تحمیل کند، این عمل او از نگاه دین اسلام، ناپسند است و از طرفی دیگر، اگر کسی برای تامین هزینه های زندگی خود و خانواده اش، کار کند و از راه صحیح (راه شرعی) کسب

درآمد نماید، براساس اعتقادات دین اسلام، این کار او عبادت است. ولی جایگزین اعمال و وظایف عبادی واجب او نمی‌شود. ولی از سویی دیگر، با مراجعه به فرهنگ ایرانی اسلامی، صفاتی همچون؛ سحرخیزی، کار را به نحوه احسن انجام دادن، تلاش برای بهبود وضعیت زندگی خانواده، داشتن همت یا اراده و انگیزه برای کار کردن، کسب علم و دانش و استفاده از تجربه افراد باتجربه در کار کردن نیز، به‌علت اینکه اموری مثبت و دارای بار ارزشی هستند، مورد تأکید قرار گرفته است، (رسول اکرم: علم را طلب کنید اگرچه در چین باشد.) و این نشان‌گر این است که دین اسلام، به یک نوع تعادل در زندگی انسانها معتقد است و برای او زندگی تک بعدی را توصیه نمی‌کند.

اگر از دریچه‌ی ارزش و اهمیت کار و تلاش به وضعیت اقتصادی کشورهای دنیا نگاهی بیندازیم، متوجه این اصل می‌شویم که؛ کشورهای که به کار و تلاش اهمیت داده‌اند و نیروی انسانی را عامل اصلی در توسعه قلمداد نموده‌اند، از نظر توسعه اقتصادی، رفاه مادی و موقعیت کسب و کار در جایگاه بالاتری نسبت به کشورهایی که این تفکر را ندارند، قرار دارند.

در نگرش اسلامی، از هر راهی نمی‌توان کسب درآمد نمود. آداب و رسومی هم برای فعالیت‌های اقتصادی اعم از؛ نحوه خرید و فروش و قیمت‌گذاری و تبلیغات و اختیارات، در قالب احکام پنج‌گانه‌ی حرام، واجب، مستحب و مکروه مطرح شده است. لذا در جامعه اسلامی، کار کردن نوعی عبادت است و در کار کردن، ضوابط مربوط بایستی مورد

توجه قرار گیرد. با پیشرفت علوم مادی، نوع و زمان کار کردن تغییر یافته است و تشخیص مفید و غیرمفید بودن کارها با رعایت ضوابط شرعی، به عهده عرف جامعه است. انواع و اقسام فعالیت‌های مفید اقتصادی مورد نیاز جامعه است و افراد با سلیقه‌های مختلف می‌توانند کارهای گوناگون را برای خود انتخاب کنند و در وهله اول، نیازهای مادی خود و خانواده را برطرف کنند و در مراحل بعدی، با انفاق کردن در راه خدا از درآمدشان، برای رفع نیاز حاجتمندان خرج کنند؛
توانگرا چو دل و دست کامرانت هست

بخور، ببخش که دنیا و آخرت بردی

(سعدی، گلستان)

برخی از احکام دینی مثل خمس و حج، ارتباط مستقیم با کار و تلاش و پس‌انداز دارد و اگر کسی بیکار باشد، هرگز مشمول این احکام نخواهد شد. یعنی لذت‌های دنیوی و اخروی این احکام شامل افراد شاغل و با درآمد مکفی و دارای مازاد مخارج سالانه می‌باشد؛
توانگران را وقفست و نذر و مهمانی

زکات و فطره و اعتاق و هدی و قربانی

تو کی به دولت ایشان رسی، که نتوانی

جز این دو رکعت و آن هم به صد پریشانی

(سعدی، گلستان)

بنابراین باید سعی شود همه جنبه‌های کار و تلاش، که فرهنگ غنی و دیرینه‌مان نیز به آن توجه ویژه دارد، از روش‌های مختلف و با استفاده

از ابزارهای کارآمد و رسانه‌های گوناگون، برای احاد جامعه شناسانده شود تا از این طریق، بار دیگر ابعاد ارزشی کار و تلاش در نزد افکار عمومی جامعه، آن جایگاه و اهمیت گذشته خود را باز یابد و تقویت شود. لذا، کتاب حاضر را، که به همت جناب آقای اسفندیار ذوالقدر تألیف شده است، می‌توان تلاشی در خور توجه در همین راستا دانست. از سویی دیگر، با توجه به اینکه سال جاری، سال «همت مضاعف و کار مضاعف» از سوی مقام معظم رهبری نام‌گذاری شده است، تألیف این کتاب با عنوان «کار و همت در فرهنگ ایرانی» می‌تواند علاوه بر اینکه بر غنای ادبیات فرهنگ کار در جامعه بیفزاید، به‌عنوان مرجعی برای مراجعه پژوهشگران و محققان در این زمینه نیز باشد.

دکتر سید محمدرضا سید نورانی

Email: Nourani@atv.ac.ir